

Kostyál László

TENDENCIÁK 2009

A Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének kiállítása a Balatoni Múzeumban

Talán az egykori Balatoni Tárlatok is mintául szolgálhattak a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége ama törekvésének, hogy a Balaton-part egyik legfrekvenciáltabb kiállítóhelyén, a Balatoni Múzeumban tagjai munkáiból rendezett festészeti tárlatot a későbbiekben biennáléként tervezni rendszeresíteni, és nemzetközivé bővíteni. Pontosabban a tagok – ezen belül a festő szakosztály – egy részének anyagáról van szó, hisz a harmincnegyzet kiállító művész a tagságnak csupán szűk tíz százaléka, a szervezők (Miskei László és Haraszi László) szándéka szerint azonban reprezentáns tíz százaléka. És valóban: két Kossuth- és tizenhat Munkácsy-díjas alkotót, Erdemes és Kiváló Művészeket vonultat fel a tárlat, melynek fajsúlyát a különböző címbirtokos résztvevők magas száma is bizonyítja. Habár a Szövetség ma mást jelent a művészeti életben, mint kéthárom évtizeddel ezelőtt – amikor tagjai kiválasztottak és elismerten is a szakma elit klubjához tartozónak érezhették magukat –, a kiállítás bizonyos értelemben ma is a magyar képzőművészeti élet krémjének megnyilvánulása, üzenete ezért különös hangsúlyt kap.

Éppen ezért a tárlat bemutatása kapcsán nem azt tartom elsődleges fontosságúnak, hogy a kiállított alkotások által képviselt kortárs trendeket vegyem górcső alá, bár természetesen ez sem lenne érdektelen. A jelen esetben azonban inkább azokra a közös vonásokra koncentrálok, amelyek a kiállítás arculatát megteremtik (végső soron ezek is egyfajta tendenciák), s amelyek összességükben a tárlat üzenetét hordozzák. Készséggel elismerem, hogy ezek némileg önkényesen kiemelt jellegzetességek, s azt is, hogy nem vonatkoztathatók valamennyi alkotóra, illetve alkotásra, de mégis alkalmasnak tűnnek az anyag egészére vonatkozó következtetések levonására, s ezt

továbbszöve bizonyos mértékű általánosításra is. Óva intek persze attól, hogy a konklúziókat túlzottan konkrét jelentéssel, vagy akár túlzott jelentőséggel ruházzuk fel, de jelzés értékkel feltétlenül bírnak. Különösen akkor, ha hajlamosak vagyunk annak feltételezésére, hogy a megnyilatkozó művészek (vagy jó részük), mint mai magyar intellektüelek, egyetértenek André Malraux ama véleményével, mely szerint „minden ember annyit ér, amennyit a világon változtatni képes”, s így maguk is egyfajta véleménynyilvánításra törekednek, amely egy kiállítás formai-kompozicionális standardjaiból a narratíva közös elemeire vonatkozóan kiolvasható.

A tárlat első szembetűnő jegye (amint ezt több látogató meg is jegyezte) a realista-naturalista ábrázolások hiánya. Ez hosszú időn keresztül kevésbé lett volna említésre méltó, azonban az utóbbi években feltűnően megsokasodtak a látványelvű, nem ritkán fotorealista képek a kiállítóterekben. A „klasszikus” képi kánon követői többé-kevésbé egyértelműen látják a világot. Amit látnak, azt ki is mondják, sokszor szenttelenül, értékelő megnyilvánulás nélkül dokumentálva a látványt, magán a festői eszköztáron túl csupán a témaválasztással és a képalkotással orientálva a nézőt, amivel azonban éppen a kívánt hatást érik el. Az elvontabb, kódolt fogalmazásmód – amely akár látványelemeket is tartalmazhat – inkább csak sejtet, s többet bíz a kép előtt álló asszociációira. A felhasznált szimbólumok jelentős része nem általános érvényű jel, hanem valamilyen magánmitológiához tartozik, más képek esetében jelentése akár meg is változhat. A művész ilyen esetben óvakodik a kategorikus véleménynyilvánítástól, emócióit, meglátásait rejtjeles megfogalmazásban hagyja feloldódni a kompozícióban. A bonyolult, összetett, nehezen megmagyarázható valóság többféleképpen

értelmezhető megfogalmazásokat generál, és a kép belső egyensúlyát sokszor a formai jegyek hangsúlyozása felé tolja el.

A tárlaton gyakran ismétlődő elem a feszes, konstruktív jellegű kompozíció. Bizonyos mértékig tekinthetjük a rendre, kiszámíthatóságra való törekvés kivetülésének. A horizontális és vertikális képi erővonalak struktúrája az alkotó tiszta és rendezett viszonyok iránti elkötelezettségének egyfajta leképezése. A komponálásmódban megnyilvánuló vizuális szimbólum, amelynek hangsúlyos és ismétlődő jelentkezése a rendezettség és a harmónia környezetbeli hiányára hívhatja fel a figyelmet. Jelen esetben összefüggésben van egy másik kulcsfogalommal, a töredezettséggel. Jó néhány alkotás felülete összetört, elhomályosult, de szét még nem esett tükör hatását kelti. „Minden egész eltört, Minden láng csak részekben lobban...” – írta talán hasonló élményekből kiindulva Ady Endre (*Kocsi-út az éjszakában*). A valóság csupán mozaik-kockákból rakható össze, teljességében nem ismerhető meg. Ahol rend van, az látszólagos, virtuális rend, a valódi rendnek csupán fikciója, vagy egyfajta rekonstrukciója. Az összerakott darabokat a művészi akarat tartja össze, belső kohéziójuk megszűnt, önmaguktól ismét szétesnének. Egy másik asszociációs síkon az is felmerülhet, hogy a sok pozitív részecskéből nem áll össze feltétlenül pozitív egész. A jó összetevőkből kialakuló összesség eredője – Karinthy Frigyes *Barabás* c. novellájának vizuális parafrázisaként – valamilyen módon negatívba csap át.

A töredezettségben az egység hiánya nyilvánul meg, és ezt az érzést erősíti fel egy másik hiány is, nevezetesen az erőteljes színek hiánya. A tüzes koloritok többnyire energikus emóciókat takarnak, intenzív hangulati vagy érzelmi megnyilvánulást tükröznek, kisugárzásuk lényegesen jelentősebb a visszafogott színvilágú képekénél. A színek tompasága jelentést hordoz, nehezen verbalizálható, elsősorban érzelmi síkon megnyilvánuló jelentést. Valamiféle titokzatos melankóliát, a meditációra való hajlam megerősödését. A széles gesztusok elsősorban az érzelmek, a kisebb amplitúdójú, magyarázó kézmozdulatok az értelem megnyilvánulásai, s hasonlóan van ez a színhasználat esetében is. A kiállító művészek nagy részének elsődleges törekvése nem az öröm, a harag vagy a bánat kifejezése, hanem az útkeresés, a „miért”-ek megválaszolása.

A válaszkérésnek megnyilvánulása a visszavisszatérő archaizálás. A megoldás talán a múltban rejtőzik. Visszatekintve esetleg még felvehető újra az elvesztett fonál. Az egykori civilizációk vagy a közelmúlt kvázi lenyomatai tűnnek fel a képek egyikén-másikán, akár egy-egy szimbólum, akár csak egy vakolt felület formájában. A lenyomat megmaradt, de létrehozójuk már elenyészett. A helyreállított történelmi ív egyik végén a hajdani mester alkotása, a másikon a mai mester áll.

Vajon utána – utánunk – milyen lenyomat marad? Vajon a majdaniak ránk visszatekintve keresik majd az általunk meg nem lelt válaszokat? Vagy a megoldás magában a kontinuitásban rejtőzik? Az eddigiekhez hasonlóan ezután is képesek leszünk gondjaink megoldására? Talán igen. Igen, mert tudjuk, akarjuk tudni, hogy honnan érkezünk, s éppen ennek révén nyílnak esélyünk kijelölni a további irányt is.

Persze mégis lehetséges, hogy az egykoriak tudtak valami olyat, amit mi nem ismerünk. Kultúránk ránk maradt, feltárva sem feltétlenül megértett lenyomatai hordozhatnak fontos információkat. Az archaizáló mentalitás többnyire bizonyos mértékig misztikumra való törekvés is. Titokzatosság, sejtelmesség lengi körül, a letűnt korok – kvázi vagy valós – rekvizitumait leképező művész a beavatott tudós szerepét is magára ölti. Egyfajta közvetítő szerep ez, a válasz forrását megmutató, s nem adekvát megfogalmazását nyújtani tudó entellektüel. Az utolsó, döntő lépés ránk marad.

A tárlaton visszatérően feltűnő motívum a – lehet ajtó vagy ablak – nyílás. Konkrét képi jel, szimbolizálhatja akár ezt a végső és legfontosabb lépést. A nyílások azonban különbözőek, az egyik esetben mintha el lenne falazva, s csupán a körvonala jelennek meg, a másik esetben be van csukva, esetleg azonban átláthatunk rajta. Vagy minket lehet látni rajta keresztül? Mit választ el? Egyáltalán: elválaszt, vagy összeköt? „Kint” vagyunk, vagy „bent” vagyunk? Hová lehet belépni? A túoldalra sötét van, vagy világos? Várnak minket, vagy elkergetnek? Ilyen és hasonló kérdéseket vet fel a nyílás-motívum. A fal folytonosságának hiányával választási lehetőséget jelent, aminek csak az egyik „vagy”-ját ismerjük. Ha átlépünk, a bizonytalan vár. De a nyílás egyszersmind vég és kezdet jelképe is. Valami lezárul, és valami új elkezdődik. Mint ilyen, nem csupán fizikai, hanem időbeli határt is szimbolizál. Múlt és jövő határát. Ha így tekintünk rá, mondhatjuk, hogy nyílások egész során haladunk át nap mint nap. Évről évre. De *azon* a nyíláson csak egyszer lehet átlépni, akkor viszont meg *kell* tenni. A bizonytalanságot tükröző kérdés-sort megpróbálhatjuk megválaszolni, spekulálhatunk akármennyit, de a nyílás ott van, megkerülni nem lehet. A művész segít a kérdés megfogalmazásában, de a választ nem adhatja meg. Erre csak magunknak van lehetőségünk.

Mindezek a filozofikus gondolatok, felvetések és kérdések, az alkotók töprengései és meditációra invitáló gesztusai a képek lényegéhez tartoznak. Az őket foglalkoztató problémák napjaink kínzó kérdései, egy részük ugyanakkor mélyebb és általánosabb morális síkokat érint. A szinte minden esetben letisztult vizuális megfogalmazás, kikristályosodott képi világ elősegíti a közös gondolkozást, és izgalmas párbeszédre hívja a tárlatlátogatót.